

ВОЛИНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

ПЕТРИНА Роман Львович

УДК 796.012.35

ФОРМУВАННЯ ВІДЧУТТЯ РИТМУ У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

24.00.02 – Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту

ЛУЦЬК – 2000

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано у Львівському державному інституті фізичної культури, Державний комітет молодіжної політики , спорту і туризму України

Науковий керівник:

доктор педагогічних наук, професор

ПРИСТУПА Євген Никодимович,

Львівський державний інститут фізичної культури,

завідувач кафедри теорії і методики фізичного виховання

Офіційні опоненти:

доктор педагогічних наук, професор

ШИЯН Богдан Михайлович,

Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,

завідувач кафедри теоретичних основ і методики фізичного виховання;

доктор біологічних наук, професор

МИЦКАН Богдан Михайлович,

Прикарпатський університет імені Василя Стефаника,

завідувач кафедри теорії і методики фізичної культури

Провідна установа:

Державний науково-дослідний інститут фізичної культури і спорту, Державний комітет молодіжної політики , спорту і туризму України, м. Київ

Захист відбудеться “ 6 “ липня о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 32. 051. 02 у Волинському державному університеті імені Лесі Українки за адресою: 43021 м. Луцьк, вул. Винниченка, 30.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Волинського державного університету імені Лесі Українки (43021 м. Луцьк, вул. Винниченка, 30).

Автореферат розіслано “5 “ червня 2000 року.

Вчений секретар спеціалізованої вченої ради
кандидат педагогічних наук, доцент

Цьось А.В.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. У практиці фізичного виховання та спорту постійно здійснюється пошук шляхів підвищення якості та швидкості навчання спортивним рухам. Одним із шляхів є удосконалення відчуття ритму – здатності людини акцентувати та розподіляти зусилля різних м'язових груп у просторі й часі відповідно до мети діяльності (В.С.Келлер, В.Н.Платонов, 1992).

На думку великої кількості фахівців (А.А.Тер-Ованесян, 1978, Т.Т.Ротерс, 1989, В.Н.Болобан, Т.Е. Мистулова, 1995., В.Н.Платонов, 1997 та ін.), високий ступінь розвитку відчуття ритму зумовлює швидке оволодіння новими вправами, дозволяє економно виконувати рухи, а отже, запобігати передчасній втомі та позитивно впливати на психоемоційний стан.

На сьогодні, у багатьох видах рухової активності відома велика кількість методів навчання та удосконалення техніки виконання рухів за рахунок формування відчуття ритму фізичних вправ у спортивній діяльності: легка атлетика (О.Я. Григалка, 1974), акробатика (Е.А. Вишневський, 1972), гімнастика (Б.С. Волоков, 1971) та інші. Однак, практично не розглядались питання формування відчуття ритму у процесі фізичного виховання школярів. Адже, наскільки досконале відчуття ритму, настільки точніше діти відтворюватимуть напрямок, швидкість та частоту рухів, і тим правильніше зможуть розставляти рухові акценти, своєчасно здійснювати зусилля під час виконання фізичних вправ.

На думку фахівців (В. А. Кручинін, 1974, В.І.Лях, 1989, Г. Терлецький, 1991) найсприятливішим періодом для формування координаційних здібностей і відчуття ритму зокрема, є молодший шкільний вік. Тому ми вважали доцільним теоретично і експериментально обґрунтувати педагогічні аспекти процесу формування відчуття ритму у молодших школярів. Детальному вивченню піддавались питання вікових, статевих та індивідуальних особливостей відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку. Вирішення перелічених вище питань дозволило визначити закономірності формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку і на цих засадах доповнити та удосконалити методику формування координаційних здібностей.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане згідно зі Зведеним планом науково-дослідної роботи у сфері фізичного виховання та спорту на 1998-2000 роки Державного комітету з фізичної культури і спорту України за темою 1.4.5. “Методичні аспекти фізичного виховання в державній системі освіти”.

Мета дослідження. Теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку.

Задачі дослідження:

1. Узагальнити теоретичні дослідження та практичний досвід формування відчуття ритму у фізичній культурі та спорті.
2. Розробити комп'ютерну методику оцінки відчуття ритму у дітей.
3. Виявити індивідуальні, вікові та статеві особливості відтворення ритму та особливості формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку.
4. Удосконалити методику навчання руховим діям враховуючи особливості формування відчуття ритму у молодших школярів.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у:

- Виявленні особливостей відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку;
- Розробці шкали оцінки показників відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку;

- Розвитку та адаптації теоретичних положень щодо реалізації процесу формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку;
- Отриманні нових об'єктивних даних про зміни показників відчуття ритму в процесі їх спрямованого розвитку;
- Розроблено і апробовано комп'ютерну діагностику та методику формування відчуття ритму.

Практичне значення одержаних результатів.

Положення та висновки дисертаційного дослідження впровадженні у навчальний процес Львівського державного інституту фізичної культури та курси підвищення кваліфікації вчителів Львівського обласного науково-методичного інституту освіти.

Розроблена комп'ютерна методика визначення відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку впроваджена у процес фізичного виховання СШ № 34 та СШ № 63 м. Львова.

Розроблено авторську методику формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку.

Особистий внесок здобувача: Зібрано і проаналізовано інформацію з порушеної проблеми; визначені завдання, вибрані методи дослідження, сформульовано його гіпотезу; проведено тестування дітей молодшого шкільного віку, опрацьовано експериментальні дані; встановлено особливості відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку та тенденції в процесі його формування; обґрунтовано та розроблено авторську методику формування відчуття ритму з урахуванням психофізіологічних індивідуальних показників, характерних для дітей молодшого шкільного віку; розроблено і впроваджено в практику авторську методику формування відчуття ритму. У публікаціях, виконаних у співавторстві, автору належить накопичення фактичного матеріалу, опрацювання експериментальних даних та їх аналіз.

Апробація результатів дослідження. Матеріали досліджень оприлюднені на міжнародних та Всеукраїнських наукових конференціях: Міжнародній науково-практичній конференції “Роль фізичної культури в здоровому способі життя”, м. Львів, 1995 р.; 4-й Міжнародній науковій конференції “Проблеми української науково-технічної термінології”, м. Львів, 1996; Всеукраїнських конференціях аспірантів “Молода спортивна наука України”, м. Львів, 1997, 1998 рр.; науково-практичній конференції: “Сучасні проблеми розвитку теорії та методики гімнастики”, м. Львів, 1999 р.

Публікації. За темою дисертаційної роботи опубліковано 15 робіт, з них - 5 статей у фахових періодичних виданнях України, - 10 у збірках матеріалів і тез конференцій.

Структура і обсяг дисертації. Дисертацію викладено на 143 сторінках комп'ютерної верстки. Вона складається з вступу, п'яти розділів, висновків, списку літературних і додатків. Роботу ілюстровано 32 рисунками, та доповнено 2 таблицями. В роботі використано 268 літературних джерел, з яких 25 іноземні.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми, визначено мету, задачі дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, особистий внесок здобувача; описано сферу апробації результатів дослідження, зазначено кількість публікацій; подано структуру та обсяг дисертації.

У **першому розділі** “Формування відчуття ритму - актуальна проблема фізичного виховання школярів” показано, що наявні у вітчизняній і іноземній літературі факти, концепції і теорії свідчать про актуальність проблеми формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку. Наведені приклади про використання законів ритму у різних проявах діяльності людини. Показано і обгрунтовано необхідність урахування знань про ритм у фізкультурній діяльності, зокрема у фізичному вихованні молодших школярів. Узагальнено знання про формування ритму у практиці фізичного виховання та спорту.

У **другому розділі** “**Методи та організація дослідження**” визначено зміст та процедуру застосування комплексу методів дослідження, а саме теоретичних: аналіз та узагальнення наукової літератури; педагогічних: педагогічні спостереження, педагогічний експеримент (констатуючий, формуючий) – з використанням таких методик: а) діагностика та формування відчуття ритму з використанням комп’ютерних моделей, б) контрольні випробування (контроль фізичного стану рухових функцій); методів математико-статистичної обробки даних.

Дослідження проводилось у загальноосвітніх школах м. Львова № 34, та № 63 у період від 1.10.1996 до 10.04.1998 р. Загалом у дослідженнях брали участь 224 учні віком від 7 до 9 років. З них 109 хлопчиків та 115 дівчаток

Дослідження проводилось у кілька етапів.

На **першому** етапі дослідження (жовтень – грудень 1996 року) здійснювалась розробка та апробація комп’ютерної методики тестування відчуття ритму. Для вирішення завдань роботи нами було розроблено методику тестування відчуття ритму, що ґрунтувалась на використанні комп’ютерної програми “Ритмік” (1996), яка дозволяє створювати моделі певних ритмів та перевіряти точність їх відтворення. Моделі часових ритмів записувались у вигляді ритмограм і озвучувались вмонтованим у комп’ютер динаміком. Програма дозволяла здійснювати оперативний візуальний контроль і записувати інформацію для детальної математичної обробки отриманих результатів.

На **другому** етапі дослідження (грудень 1996 року – березень 1997 року) вивчались особливості відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку. Для тестування були експериментально розроблені ритмічні моделі рухів: “ходи”, “бігу”, “танцювального”, а також “розбігу” та “стрибка з розбігу”, крім того учням пропонувались моделі ритмів з довільними часовими співвідношеннями.

Тестування відчуття ритму за допомогою комп’ютера здійснювалось в окремому кабінеті з кожним учнем окремо.

Для кращої адаптації до умов виконання тесту кожному учневі надавалась можливість відтворити у 5 спробах кожне завдання, що пропонувалось. Коли учень усвідомив сутність завдання, йому пропонувалось виконати п’ять завдань - тестів. На виконання кожного давалось три спроби, з яких вибиралась найкраща.

На основі отриманих даних нами визначались часові компоненти рухових ритмів, що найкраще відтворюються дітьми молодшого шкільного віку. Також визначались особливості відчуття ритму у різних рухових ритмах. Результати дослідження дозволили запропонувати шкалу, за якою можна визначити рівень розвитку відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку.

На **третьому** етапі дослідження (березень 1997 року – травень 1997 року) вивчались особливості процесу формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку з використанням комп’ютерної програми “Ритмік”. Також проводилось дослідження з метою визначення впливу певної серії тренувальних спроб на формування відчуття ритму. Кожному учневі надавалась можливість відтворити певний ритм після 3 тренувальних серій з 20 спроб, які виконувались впродовж 2-3 днів. Покращення показників відчуття ритму досліджувалось у групах

школярів, що відповідали різним рівням розвитку цієї якості, а також у відтворенні різних ритмічних моделей. Для цього було проведено тестування за комп'ютерною методикою відчуття ритму в групі, що складалась з 22 учнів віком 9 років. Паралельно визначались показники відчуття ритму для ритмічної моделі “стрибок з розбігу” та результати стрибка у довжину з розбігу. Після тренування спрямованого на формування відчуття ритму у дітей 9 років з використанням комп'ютерної методики нами відразу визначались результати стрибка у довжину з розбігу. Після цього порівнювались отримані результати з метою визначення впливу відчуття ритму на результати даної вправи.

На **четвертому** етапі (червень 1997 року – квітень 1998 року) на основі аналізу експериментальних даних здійснювалась розробка та апробація авторської методики формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку. Для визначення ефективності методики формування відчуття ритму були визначені контрольна і експериментальна групи. Контрольна група, що складалась з 24 дітей віком – 7 – 8 років займалась за звичайною методикою, експериментальна, що складалась з 24 дітей віком – 7 – 8 років – за розробленою нами методикою формування відчуття ритму. За вихідним рівнем відчуття ритму у дітей обох груп вірогідно не відрізнялись.

На основі отриманих результатів дослідження та узагальнення теоретичних положень нами були розроблені рекомендації до методики формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку. Було запропоновано технологію побудови методики формування відчуття ритму, визначено послідовність та поетапність процесу формування ритму у фізичній культурі і спорті.

У **третьому розділі** “Характеристика відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку” подано результати тестування дітей молодшого шкільного віку м. Львова.

Виявлено особливості відтворення різних за тривалістю компонентів ритму. З метою визначення особливостей відтворення окремих часових компонентів ритму дітьми молодшого шкільного віку нами досліджувалась точність відтворення часових інтервалів тривалістю в межах від 0,02 с до 2 с (Рис.1).

Рис. 1 Точність відтворення різних за тривалістю компонентів ритму школярами 7 - 9 років.

Дослідження показало, що найкраще відтворюються учнями тривалості в межах від 0,05 с до 0,2 с, похибка відтворення становить від 15 до 28 мс. Із розширенням меж в сторону зменшення школярі перестають відчувати дуже короткі за тривалістю часові інтервали, збільшення у завданнях часових інтервалів окремих компонентів ритму починаючи з 0,4 - 0,5 с. призводить до суттєвого погіршення ($p < 0,05$) точності відтворення, похибка відтворення зростає до 68 - 103 мс і поступово збільшується.

Середні результати точності відтворення у різних ритмах мають певні особливості. У залежності від часових параметрів ритму учні молодших класів з різною успішністю справляються із завданнями з відтворення ритмічних моделей, що пропонувались для відтворення (Рис. 2).

Рис. 2 Точність відтворення окремих ритмічних моделей школярами 7 - 9 років.

Середні результати точності відтворення коливаються в межах від 38 ± 20 мс до 59 ± 20 мс. Найкращі показники зареєстровані у відчутті ритму “ходи” та “бігу”, де середня похибка на попадання у початки акцентів складала відповідно 39 ± 19 мс, та 38 ± 20 мс. Дещо гірші показники спостерігались при відтворенні “танцювального ритму” - 42 ± 19 мс. Найскладнішими для учнів молодшої школи виявились завдання по відтворенню ритмів розбігу, та стрибка з розбігу де результати становили відповідно 59 ± 20 мс, та 59 ± 20 мс. Такі розбіжності у

відтворенні ритму молодшими школярами, на нашу думку, можна пояснити впливом попереднього рухового досвіду та складністю співвідношень компонентів конкретного ритму(структури ритму).

Експериментально доведено відсутність відмінностей у рівнях розвитку відчуття ритму між дівчатками та хлопчиками ($p>0,05$).

Кореляційний аналіз засвідчив наявність взаємозв'язків між показниками точності відтворення окремих ритмів дітьми молодшого шкільного віку. Як показують результати аналізу, практично між усіма показниками відчуття ритму існує сильний статистичний взаємозв'язок (0,7 - 0,9), лише у відношенні "танцювального" ритму до ритму "стрибка з розбігу" виявлено середній статистичний взаємозв'язок (0,67).

Рис. 3 Вікові особливості відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку.

Аналіз вікових особливостей відчуття ритму дітей молодшого шкільного віку показав певні відмінності. Так, для "бігового" ритму у школярів 7 років точність відтворення становила 42 ± 27 мс, у учнів 8 років – 31 ± 16 мс, у дітей 9 років – 35 ± 19 мс. Для танцювального ритму середня похибка у учнів 7 років становила 50 ± 22 мс, у дітей 8 років – 36 ± 17 мс, а у школярів 9 років була в межах 41 ± 17 мс. Для ритму стрибка з розбігу у школярів 7 років точність відтворення становила 66 ± 27 мс, у учнів 8 років – 48 ± 18 мс, у 9 років – 64 ± 19 мс. Результати відтворення усіх ритмічних моделей що пропонувались засвідчують про вірогідно кращі показники точності відтворення, у дітей 8 років. Очевидно цей факт пояснюється сенситивним періодом розвитку аналізаторів у дітей цього віку, що підтверджується окремими науковцями (А.А.Гужаловский, 1986, А.П.Матвеев, С.Б.Мельников, 1991 та інші). Тому особливу увагу необхідно приділити процесу формування відчуття ритму у дітей 8 років і включати у заняття з фізичного виховання найрізноманітніші засоби формування ритму. Це дозволить забезпечити ефективне і швидке формування усіх координаційних здібностей.

Внаслідок цілеспрямованого тренування змінилися показники відчуття ритму у молодших школярів. Середня похибка відтворення моделей ритмів вірогідно зменшилась ($p<0,05$) за результатами усіх ритмів (Рис.4).

Рис.4 Зміна відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку в процесі експерименту.

Як показує експеримент, внаслідок дії тренувальної серії суттєво покращилась точність відтворення моделей ритмів:

Середня похибка відтворення моделі ритму ходи вірогідно зменшилась ($p<0,05$) з 38 ± 19 мс до 28 ± 17 мс, що становить 26%; для бігового ритму середня похибка вірогідно зменшилась ($p<0,05$) з 36 ± 21 мс до 27 ± 18 мс, що становить 25%;

Вірогідно покращилась ($p<0,05$) на 26% точність відтворення за результатами танцювального ритму з 42 ± 19 мс до 31 ± 16 мс; середня похибка відтворення моделі ритму розбігу вірогідно зменшилась ($p<0,05$) з 59 ± 21 мс до 43 ± 16 мс, що становить 27%; вірогідно покращилась ($p<0,05$) на 31% точність відтворення за результатами ритму стрибка з розбігу з 59 ± 23 мс до 41 ± 18 мс. Результати дослідження засвідчують, що тренувальний вплив 3 серій з 20 спроб на відтворення ритму певної моделі призводить до покращення показників відчуття ритму у середньому на 28%.

З метою визначення впливу відчуття ритму на показники рухових функцій у дітей молодшого шкільного віку нами визначались результати стрибків у довжину з розбігу (учні віком

9 років) до і після використання розробленої нами комп'ютерної методики формування відчуття ритму. Внаслідок проведеного експерименту виявлено зміни в результатах стрибка у довжину (Рис. 5).

Рис. 5 Результати стрибків у довжину з розбігу до і після формування відчуття ритму.

Як засвідчують результати експерименту формування попередньої уяви про ритм вправі “стрибок у довжину з розбігу” призводить до певного покращання результатів стрибка у дітей віком 9 років. Після застосування запропонованої нами комп'ютерної методики формування відчуття ритму середня похибка на відтворення моделі ритму зменшилась із 64 ± 19 мс до 43 ± 15 мс, що становить 33%, а це у свою чергу призвело до вірогідного покращання результатів стрибка у довжину з розбігу ($p < 0,05$) без спрямованого тренування цієї вправи. У середньому довжина стрибка зросла на 5 %. Отже, завдяки використанню запропонованої методики формування відчуття ритму можна впливати на показники рухових функцій дітей молодшого шкільного віку.

У четвертому розділі “Зміст та основні положення авторської методики формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку” обґрунтовані підходи що до змісту методики формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку.

З метою формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку були визначені основні групи засобів для формування відчуття ритму, описано специфіку їх використання у фізичному вихованні дітей молодшого шкільного віку. Експериментальним шляхом доведено ефективність запропонованої методики формування відчуття ритму.

Рис. 6 Відчуття ритму у контрольній та експериментальній групах до і після експерименту.

Після занять протягом навчального року за запропонованою методикою формування відчуття ритму у дітей експериментальної групи покращились середні показники точності відтворення ритмічних моделей ($p < 0,05$) від 42 ± 15 мс до 33 ± 13 мс, що становить 21 %, в той же час у контрольній групі величина похибки при відтворенні ритмічних моделей зменшилась ($p < 0,05$) від 42 ± 15 мс до 39 ± 14 мс, що становить 7 %. Отримані дані підтверджують ефективність запропонованої методики формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку.

У п'ятому розділі “Аналіз та узагальнення результатів” зроблено підсумок проведених досліджень. У роботі вперше експериментально показано:

- Дані про особливості відтворення ритмічних моделей дітьми молодшого шкільного віку: Дослідження показало, що відчуття ритму залежить від тривалості окремих елементів моделі ритму. Найкраще відтворюються учнями тривалості в межах від 0,05 с до 0,2 с, похибка відтворення становить від 15 до 28 мс. Із розширенням меж в сторону зменшення школярі перестають відчувати дуже короткі за тривалістю часові проміжки, збільшення у завданнях часових інтервалів окремих компонентів ритму починаючи з 0,4 - 0,5 с призводить до суттєвого погіршення точності відтворення, похибка відтворення зростає до 68 - 103 мс і поступово збільшується.
- Експериментально встановлено, що найкращі показники відчуття ритму серед дітей молодшого шкільного віку у учнів 8 років.
- Визначена експериментальним шляхом залежність точності відтворення моделі ритму від розміщення у ній різних за тривалістю компонентів (її структури). Найкращі показники

точності відтворення моделей ритмів зафіксовані у ритмах циклічного характеру в котрих однакові за тривалістю акценти чергуються з однаковими проміжками між ними. Найважчими для відтворення виявилися ритми в яких тривалість акцентів і часових проміжків між ними мають значні відмінності.

- Здійснено нормування результатів відчуття ритму для окремих ритмічних моделей у дітей молодшого шкільного віку за п'яти рівнями: високий, вище середнього, середній, нижче середнього, низький.
- Визначені особливості процесу формування відчуття ритму. Зокрема особливості прогресування цієї якості у групах з різним рівнем розвитку.
- Розроблено комп'ютерну методику тестування та формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку.
- Доведено вплив формування відчуття ритму з допомогою комп'ютера на показники відчуття ритму в окремих вправах.

ВИСНОВКИ

1. Ефективність навчання у фізичній культурі та спорті значною мірою залежить від урахування законів ритму - у широкому розумінні як форми перебігу в часі певних процесів, яким властиві чітко визначені часові і просторові характеристики, і у вузькому розумінні, як інтегральної характеристики техніки фізичних вправ. Розуміння та використання у процесі навчання та тренування психологічних, біомеханічних, фізіологічних, педагогічних закономірностей, які торкаються ритму вправ дозволяє прискорювати процес навчання, економізувати виконання вправ, підвищити емоційність занять.

2. Розроблена та адаптована для дітей молодшого шкільного віку комп'ютерна методика тестування відчуття ритму дозволила виявити характерні особливості відчуття ритму у дітей 7 – 9 років і на цій основі доповнити методику удосконалення координаційних здібностей.

3. Відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку має свої особливості:

- Під час відтворення моделей ритмів дітьми молодшого шкільного віку 10 % учнів роблять паузи поділяючи модель ритму на частини і 14 % учнів виконують додаткові акценти, після того як ритм відтворено;
- Відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку має значні індивідуальні відмінності. Мінімальна величина похибки при попаданні на початки акцентів для усіх різновидів ритмів становила 8 мс, а максимальна 122 мс.
- Відчуття ритму залежить від тривалості окремих елементів моделі ритму. Найкраще відтворюються учнями тривалості в межах від 0,05 с. до 0,2 с.
- Відчуття ритму піддається цілеспрямованому формуванню. Внаслідок тренування відбувся статистично вірогідний приріст результатів в усіх ритмічних, що досліджувались ($p < 0,05$).
- Відчуття ритму неоднакове для різних ритмів. Так кращі результати зафіксовані у показниках відчуття ритму ходи, бігу(відчуття темпу) та у танцювальних ритмах. Дещо гірші показники зафіксовані для ритму розбігу та ритму стрибків з розбігу.
- Вірогідних відмінностей між хлопчиками та дівчатками молодшого шкільного віку за показниками відчуття ритму не виявлено ($p > 0,05$).
- Дослідження показали, що відчуття ритму поступово змінюється з віком, але більшою мірою залежить від цілеспрямованого впливу.
- Найвищі показники відчуття ритму були зафіксовані у дітей віком 8 років, що дає підстави вважати даний період сенситивним у формуванні цієї якості.

- Експериментально доведено, що тренувальний вплив спрямований на формування одного ритму призводить до покращання інших. Значний вплив на інші, має танцювальний ритм. Вдосконалення танцювального ритму призвело до вірогідного покращання по відношенню до вихідного рівня на 20 % відчуття ритму розбігу та на 17% стрибка з розбігу ($p < 0,05$).
- Цілеспрямоване формування відчуття ритму призводить до покращання кількісних та якісних показників техніки спортивних рухів. Цілеспрямоване тренування відчуття ритму стрибка у довжину з розбігу з допомогою комп'ютерної методики, призвело до вірогідного покращання ($p < 0,05$), результатів стрибка у довжину з розбігу.

4. З метою ефективного формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку необхідно дотримуватись таких методичних положень:

- Цілісний процес формування ритмічних здібностей ми пропонуємо розділити на три складові(групи), які будуть відрізнятися арсеналом специфічних засобів та кінцевим результатом:
- Перша група передбачає формування вміння виконувати рухи в ритмі музичного або словесного супроводу
- Друга група передбачає формування вміння відтворювати рухами певні ритмічні моделі після прослуховування.
- Третя група охоплює арсенал специфічних засобів спрямованих на формування інтегрального відчуття ритму, стосовно до кожного, конкретного виду спортивної діяльності.
- Особливу увагу формуванню відчуття ритму доцільно приділити дітям віком 8 років, так як у дітей цього віку спостерігається сенситивний період у формуванні цієї якості.
- З метою ефективного формування відчуття ритму у процес фізичного виховання доцільно вводити засоби з чітко вираженою ритмічною структурою: ритмічна хода, біг з різним темпом, різновиди стрибків, народні ігри з словесним супроводом, танцювальні елементи, вправи для загального розвитку.
- Поєднання музики, словесного супроводу і фізичних рухів є одним із ефективних прийомів формування ритму у молодших школярів.

5. Експериментальним шляхом доведено ефективність запропонованої методики формування відчуття ритму. Після занять за запропонованою методикою формування відчуття ритму протягом навчального року у дітей експериментальної групи середня величина похибки при відтворенні ритмічних моделей зменшилась ($p < 0,05$) від 42 ± 15 мс до 33 ± 13 мс, що становить 21 %, в той же час у контрольній групі величина похибки при відтворенні ритмічних моделей зменшилась ($p < 0,05$) лише на 7 %.

СПИСОК ПРАЦЬ ОПУБЛІКОВАНИХ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Петрина Р. Л. Зміст та основні напрямки методики формування відчуття ритму // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. під ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХХІІІ, 1999. № 9. – С. 24 – 26.
2. Петрина Р.Л. Особливості відчуття ритму дітей молодшого шкільного віку // Науковий вісник ВДУ. Здоров'я, фізична культура і спорт. – 1999 - № 7. – С. 108 – 110.
3. Петрина Р. Л. Характеристика показників відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. під ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХХІІІ, 1999. - №12. – С. 38 – 41.

4. Петрина Р.Л. Вплив відчуття ритму на показники рухових функцій у дітей молодшого шкільного віку // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. під ред. Єрмакова С.С. – Харків: ХХІІ, 2000. - №3. – С. 13 – 14.
5. Петрина Р. Л. Особливості відтворення моделей рухових ритмів дітьми молодшого шкільного віку // Матеріали ІІІ Всеукраїнської наукової конференції аспірантів “Молода спортивна наука України” – Львів: ЛДІФК, 1999. – С. 134 – 137.
6. Петрина Р. Л. Комплексний теоретичний аналіз проявів ритму у фізичній культурі // Наукові записки ТДПУ. Серія 3: Педагогіка і психологія. № 3. – 1998. – С. 94 – 97.
7. Петрина Р. Л. Педагогічний контроль за ритмічним виконанням фізичних вправ у початковій школі // Матеріали першої Всеукраїнської наукової конференції аспірантів “Молода спортивна наука України” – Львів, 1997.- С. 52-53
8. Петрина Р. Л. Досвід формування ритму в гімнастичних системах // Сучасні проблеми теорії та методики гімнастики (Збірник наукових статей) – Львів, 1999.- С. 52-55
9. Петрина Р. Л. Ритмічні особливості мови у засобах народної фізичної культури // Проблеми української науково-технічної термінології. Тези доповідей 4-ї Міжнародної наукової конференції – Львів: Львівська політехніка, 1996. – С. 36 – 37.
10. Петрина Р. Л. Особливості формування чуття ритму у школярів // Матеріали другої Всеукраїнської наукової конференції аспірантів “Молода спортивна наука України” – Львів, 1998.- С. 204-208
11. Петрина Р. Л. Формування ритмічних здібностей – один із шляхів оптимізації фізичного виховання // Молодіжні проблеми в Україні: стан і шляхи вирішення. Збірник науково-методичних статей. – Львів, 1997. – С. 165 – 169.
12. Приступа Є.Н., Петрина Р. Л. Формування відчуття ритму з використанням засобів української народної фізичної культури // Матеріали І Міжнародної науково-практичної конференції “Роль фізичної культури в здоровому способі життя” - Львів, 1995. – С. 64 – 65.
13. Петрина Р. Л. Виховання ритму у дітей молодшого шкільного віку з використанням народних рухливих ігор // Сучасні проблеми теорії та методики спортивних і рухливих ігор. Тези Всеукраїнської науково-методичної конференції, присвяченої 50 – річчю ЛДІФК. - Львів, 1996. – С. 21 – 22.
14. Петрина Р. Л. Дослідники фольклору про виховання ритму українськими народними іграми // Сучасні проблеми теорії та методики спортивних і рухливих ігор. Тези ІІ Всеукраїнської науково-методичної конференції, присвяченої 50 – річчю ЛДІФК, Львів, 1997. – С. 61.
15. Петрина Р. Л. Вплив засобів Української народної фізичної культури на формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку // Фізична культура та спорт – важливий фактор виховання особистості та зміцнення здоров’я населення. Тези звітної науково-практичної конференції викладачів інституту за 1994 рік. - Львів, 1995. – С. 23.

Анотації

Петрина Р.Л. Формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання і спорту за спеціальністю 24.00.02 – фізична культура, фізичне виховання різних груп населення. – Волинський державний університет імені Лесі Українки, Луцьк, 2000.

Узагальнено та проаналізовано досвід теорії і практики щодо формування ритму у фізичній культурі і спорті. Розроблено методику тестування відчуття ритму з допомогою комп’ютера. Встановлено, що найкраще відтворюються учнями компоненти ритмів в яких часові інтервали

знаходяться в межах від 0,05 с. до 0,2 с. Найкращі показники відчуття ритму зафіксовані у дітей 8 років, що дає підстави вважати цей вік сенситивним у формуванні ритму. Формування попередньої уяви про ритм вправи “стрибок у дожину з розбігу” призводить до покращання довжини стрибка на 5 %. Доведено ефективність розробленої методики формування відчуття ритму у дітей молодшого шкільного віку. Основні результати дослідження впроваджені в практику роботи загальноосвітніх шкіл м. Львова.

Ключові слова: фізичне виховання молодших школярів, ритм, оцінка та формування відчуття ритму.

Petryna R.L. The forming of feeling of rhythm in children of junior school age. - Manuscript.

Scientific Degree Candidate of Physical Education and Sport Science Thesis; specialty 24.00.02 - physical culture, physical education of different groups of population. – Volun State University named after Lesya Ukrayinka, Lutsk, 2000.

The purpose of research. Theoretically to justify and to improve the technique of forming of rhythm feeling in children of junior school age.

The scientific novelty of the obtained outcomes consists of:

- ~ There are detected the peculiarities of feeling of a rhythm in children of junior school age;
- ~ There is elaborated for the first time – the dial of rating of indexes of a rhythm feeling in children of junior school age;
- ~ In the work there are developed and adapted the theoretical positions of realization of process of forming of feeling of a rhythm in children of junior school age;
- ~ There are obtained the new objective data on changes of indexes of a rhythm feeling during their purposeful development;
- ~ There is developed and are checked the computer diagnostics and technics of forming a rhythm feeling.

The practical meaning of the obtained results.

- ~ The positions and conclusions of dissertation research are introduced into educational process of Lviv state institute of physical culture.
- ~ The developed computer technique of definition of a rhythm feeling in children of junior school age is inculcated into practice of work of schools № 34, № 63, Lviv.
- ~ On the basis of the analysis given of experimental data and theoretical positions on the indicated problem – there elaborated the author's technique of formation of a rhythm feeling in children of junior school age.
- ~ The results of work are introduced into practice of physical training of comprehensive schools, what is confirmed by appropriate acts of introduction.

In the work were used the following methods of researches: the analysis and generalizations of the scientific literature; pedagogical observations, pedagogical experiment, - with the use of such techniques: а) diagnostics and formation of rhythm feeling with the use of computer models, б) control exercises; methods of mathematics-statistical data processing.

There is generalized and analysed the experience of theory and practice concerning formation of rhythm in physical culture and sports. There is developed the technique of testing of rhythm feeling with the help of computer. There is established, that best of all the are reproduced by pupils the components of rhythms, in which the time intervals are in boundaries from 0,05 - to 0,2. The best indexes of rhythm feeling are in children 8 years old, what gives grounds to consider this age – sensitive in rhythm formation. The formation of previous imagination about a rhythm of the exercise “the jump in length from start” – leads to in improvement of length of a jump on 5 %.

The proved effectiveness of the developed technique of a rhythm feeling in children of junior school age. The basic results of research are introduced into practice of work of comprehensive schools of Lviv.

Key words: Physical training of children of junior school age, rhythm, rating and forming a rhythm feeling.

Петрина Р.Л. Формирование чувства ритма в детей младшего школьного возраста. - Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата наук по физическому воспитанию и спорту по специальности 24.00.02 - физическая культура, физическое воспитание разных групп населения. - Волынский государственный университет имени Леси Украинки, Луцк, 2000.

Обобщен и проанализирован опыт теории и практики относительно формирования ритма в физической культуре и спорте. Разработана методика тестирования чувства ритма с помощью компьютера. Установлено, что лучше всего воспроизводятся учениками компоненты ритмов, в которых временные интервалы находятся в границах от 0,05 с. до 0,2 с. Самые лучшие показатели чувства ритма зафиксированные у детей 8 лет, что дает основания считать этот возраст сенситивным в формировании ритма. Формирование предыдущего представления о ритме упражнения “прыжок в длину с разбега” приводит к улучшению длины прыжка на 5 %. Доказанная эффективность разработанной методики формирования чувства ритма у детей младшего школьного возраста. Основные результаты исследования внедрены в практику работы общеобразовательных школ г. Львова.

Ключевые слова: физическое воспитание детей младшего школьного возраста, ритм, оценка и формирование чувства ритма.